

צמאה נפשי לאלוקים

שיעורים בנושא התפילה

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

לאה אירן בת טאוס ז"ל

ביום הישיבה בחנוך שנת ה'תשנ"ב

1

50. מגין שהקב"ה מתפלל. ציור הדבר, חכלית התפלה
 אצילנו היא להחורמות הנפש שהיה מוכנה להתנהג במעלה
 יותר רוממה משהיא מתנוגת, ע"כ פועלת התפלה ג"כ על
 השגת המבוקש, שבהיותו מעולה יותר, ראוי הוא למילוי
 חסרונו. והנה לפנינו ית' אין מעצור להשפיע רב טוב, אבל
 צריך שיהיו המקבלים מוכנים. וכל ההנהגה המסודרת בתורה
 ומצוות וכל מדה נכונה, היא רק להכשיר את המקבלים לקבל
 הטוב המתקן להם. אמנם ביאר כאן סדר מטרב ההנהגה
 האלוהית, ששם דרכים בהנהגתו ית' שיחילו המקבלים להיות
 ראויים לקבל רב טוב יותר מכפי מדרגם. ואותן הדרכים
 שמובילים לכך בהנהגה הכוללת, שהם דומים ממש לחכלית
 שאנו משיגים ע"י התפילה, ד"ו נקרא שהקב"ה מתפלל.
 ומתוך שהנהגה העתידה תהיה אע"פ שלא יהיו ראויים לכך.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר
 והיבואותיו אל הר קדשי ומשחיתים בבית תפלתו וישעיה על תפלתם לא נאמר אלא
 תפלתו, מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מאי מצלי? אמר רב וטרא בר טוביה
 אמר רב: יהי רצון מלפני שיתבשר רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מדוותי,
 ואתנהג עם בני במידת רחמים, ואכנס להם לפנים משורת הדין.

תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני
 ולפנים, וראיתי אכתריאל א"ה י' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי:
 ישמעאל בני, ברכוני - אמרתי לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך
 ויגולו רחמיך על מדוותיך ותענה עם בניך במידת הרחמים ותכנס להם לפנים
 משורת הדין, ונענע לי בראשו. וקמטעמך לך, שלא תהא ברכת הדין קלה בעיניך
 (ברכות ט).

כאן, עם העין בגמרא, ראוי להעלות שאלה חשובה כבטיס להבנת טוהיה
 חשובה זו:

האם הקשר בין החלק הראשון העוסק ב"תפילתו של הקב"ה", לבין הברייתא
 המובאת לאחריה העוסקת בברכתו של רבי ישמעאל בן אלישע, הוא מקור
 בלבד? האם הסיבה שהסמיכו חז"ל שני חלקים אלה, היא רק משום סגנון זהה
 של "תפילתו של הקב"ה" וברכתו של רבי ישמעאל בן אלישע? או שמא הקשר
 בין הדברים הוא עמוק ומשמעתי יותר?

רבי יוחנן, רבי יוסי, רבי יצחק, רבי יעקב, רבי שמעון, רבי עקיבא

3

ולתבין ענין מה שאמר הקדוש ברוך הוא "ויבכל נפשכם"
 על עבודת התפלה, צריך לקאר תחלה
 פרוש וענין הברכה כביכול לו יתברך שמו. שמצינו בפרשה
 פ'קמים במקרא "ויברכת את ה' אלקיך". (דברים ח, י"ג)
 "ברוך ה' לעולם" (תהלים פט, ו) גו', "ברכי נפשי את
 ה'" (שם קג, א), ותרבה פי'צא. וכן ב'דברי ר' זיל
 מצינו (ברכות ז, ה) שאמר כביכול, לרבי ישמעאל,
 ישמעאל בני ברכני, וכן כל נוסח מטב'ע תפלות
 והברכות בלם ש'סדרו א'נשי פ'נסת הגדולה, הם פותחים
 ומסיימים ב'ברוך:

סימן נא

רבי יוחנן, רבי יוסי, רבי יצחק, רבי יעקב, רבי שמעון, רבי עקיבא

4

החכם השלם, שאלת מהו ענין הברכות, שהנצרכה מוספת
 טובה ומה יוסף ענד לאדוניו.

באמת לשון ברכה מוספת וריבוי הוא והוא מלשון ברכות
 המים, ויש צענין הברכות סוד עמוק יצינהו מי
 שזיכה השם יתברך אותם לעמוד בסוד המורה, ואמנם גם
 עליהם מנאמר, כי הברכה ומוספת הברכה, יראו משני
 נדדו, פעמים מנד המקבל ופעמים מנד הנותן והמשפיע
 ברכותיו. והמשל בזה כמלך הנותן ומשפיע מטובו לעבדיו,
 שנראית הברכה לעבדיו מנד שנתברכו וניתוסף, שהיו חסרים
 ונחמלאו, אבל המלך כבר נודע שהוא יש לו כמה שנתן והטיב
 ואין נראה בו החוספת והריבוי. ואמנם אם היה המלך
 משפיע תמיד ומספיק בלי הפסק מחנוח גדולות לחיילות
 המרובות, בלמח יראה שהוא בעלמו מחברך עד שאינו פוסק
 אפילו רגע מהספיק כל חיילותיו הגדולות ההם. ולא שהמלך
 יהא מתרבה ממקום אחר ומקבל ברכה ומוספת. ממי שהוא
 גדול ממנו שמספיק לו, רק שהכל מצרכין אותו ר"ל נותנין
 הברכה ומוודים שהוא אדון כל אותה הברכה ואזנרות טובו
 לא יכחו לעולם. וכל שהוא מוסף בטובו יוסיפו הכל להכיר
 וידעו כי אין לברכתו שיעור וערך ולא הפסק. ואילו היו עבדיו
 מקטינין אותו והיה פוסק להטיב להם ידעו ויחשבו עבדיו
 שלא הכירו בגדולת המלך ולא הרגישו שצנה מהם
 שאזרומיהן חסרים מכמות שהיו, ואינו כן אלא הם היו סנה
 ולא מנד המלך. וככה ענין הברכות שאנו מודים לפניו על
 שית' יו'אלהו י'אלך ב'.

מוזנמיו ועל טובות המגיעות לנו מאתו יתברך ומתפללים
 שיממיד טובו לברכותיו, כדי שידעו הכל שהוא ברוך,
 וכאומרם ברוך ומבורך בפי כל הנשמה. והוא כאומרם אומי
 עזבו מקור מים חיים, את ה' שמקור מים חיים מימיו, ממנו
 הם, לא יפסקו מימיו בלמי שיתערך האדם לאסוף עליהם
 כאשר יאספו בצרותם.

וכענין זה חמנא עוד יותר מתמיה לפי מה שאתה שאל,
 והוא אומר יתגדל ויתרומם ויחנשא, כי ברוך
 אפשר שהיינו יכולין לומר שהוא מואר לומר כלול מכל
 הברכות, ומה מנא הלשון לומר יתרומם ויחנשא, לעיני הכל
 במעשיו ובנפלאותיו בברכותיו, עד שיכירו הכל שהוא
 המרומם והמתנשא לכל לראש מצורך. וכאשר אמר יתרו
 עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, ואומר והמתגדלתי
 והמתקדשתי וכו', ואומר עתה אנשא. והנה אומרנו הכל
 ירוממוך סלה יוצר הכל, וכאלה רבים. וגם הוא רוצה שיפלאו
 לפניו חסידיו להרבות טובותיו על ציומיו ושלא יגרמו
 חטאתם לחסר טובותיו מהם, והוא שאמר ז"ל בברכות
 אמר לי ישמעאל בני ברכני אמר לפניו יהי רצון מלפניך
 שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדוותי ותכנס עם
 בניך לפני מן השוקה.

שית' יו'אלהו י'אלך ב'

קטו	החיים	פרק ב	נפש
-----	-------	-------	-----

פרק ב

והענין פי מלת "ברוך", אינו לשון תהלה ושבח כמו
 ששוקה בפי הקהמן, שהר בשאמר לרבי
 ישמעאל, ישמעאל בני ברכני, לא אמר שם שום שבח
 בברכתו, אלא תפלה ובקשת רחמים (ברכות ו, ו) וכן בקבא
 מצי'עא (קיר) אמרינן: "ויברך" (דברים ט, יג) יצא הקדוש
 שאין צריך ברכה. ופרד' הש"ס: ולא, וקא פתיב ו'אכלת
 ושב'עת וברכת את ה'" (דברים ט, י) כו'.

שית' יו'אלהו י'אלך ב'

אבל האמת פי פרוץ פרושו לשון תוספת ורבי, וקענן
"קח נא את ברכתך" (בראשית לג, יא) גו', "וברך את
לחמך" (שמות כג, כה) "וברך פרי בטןך" (דברים ז, יג) וגו',
והרבה פיוצא במקרא, שאי אפשר לפרשם לשון תהלה
ושבח, אלא לשון תוספת ורבי.

5

ובהר אמר בכמה מקומות לאמשכא ברכאן כו'. לאראק
ברכאן, לאוספי ברכאן, תוספת רבויא דברכאן
כו'. ועין ברעיא מהימנא (ריש פרשה עקב ע"א וע"ב) שברוך
אתה הו"ה פרושו קמשמעו, לאמשכא ולאראק תיין
מקורא דחיי, לשמיה דקודשא בריך הוא קרישא כו',
וקתיב (שם): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", ואנון
ברכאן אריק בר נש באנון מלין כו', [להמשיך ולהריק
חיים ממקור החיים לשמו של הקב"ה וגו', ואלו הפרכות
מריק אדם במלים אלו (כו')], עין שם בארך. וכן פתוב
כפרי עץ חיים שער הקדושים פרק א', זה לשונו: "סוד
ברוך בכל מיני רבויין", וכן הוא שם סוף שער הקריאה,
וסוף פרק ב' משער העמידה, ובריש פרק שלישי שם,
ובשער השבת ריש פ"ב, ובשער תפלת ר"ה פ"ג, ע"ש.
וכן פתב הרשב"א ו'ל קענן ישמעאל בני ברכני, עין
שם:

עין ר"ה פ"ג, ע"ש

9

אחדות הבקשה והשבח בחתימת הברכה

יצאת מכאן הבנה מופלאה: חתימת הברכה, ובמיוחד זו של ברכות הבקשה,
אינה משוה יאחר מהברכה עצמה. בחתימת הברכה אנו מסבכים ומבטאים
באופן הכי אידיאלי, טהור ושלם את מה שאנו עושים כשאנו מבקשים בברכות.

הקביה מבקש מרבי ישמעאל בן אלישע לברך אותו, והוא עושה זאת.
אך כיצד הוא עושה זאת?

הוא עושה זאת בכך שהוא מבקש את תפילתו של הקביה:

יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מידותיך
ותתנהג עם בניך במידת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין.

או בלשון תפילתו של הקביה:

יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מידותי, ואתנהג
עם בני במידת רחמים, ואכנס להם לפנים משורת הדין.

הו נקרא לברך את ה', קרי - להיות צינור להופעת הרצון ומגמת החסד
האלהי בבראיה.

אם כן, מצאנו כאן הבנה פנימית מחדשת בביאור הטוס "ברוך אתה ה'
והיא נפקא מינא לכל הברכות, לא רק בתפילה.

"ברוך אתה ה' - אנו מבטאים את מה שאנו עושים עכשיו: אָתָּה ה' - בָּרוּךְ.
כלומר - הנוכחות האלהית מתרבה ומתברכת בהופעתה במציאות, על דינו,
בתפילה.
זהו המצית ממשות תפילתנו.

ניתן אפוא לומר, שאמיתותן של הברכות כולן היא קמעד השבח שבחן ע"י עין
איה ביסת פרק א טעם ט"ז, בזה שהן מבטאות באופן טהור את התפילה האלהית, קרי -
את תוכן מגמת ההטבה החסד האידיאלי הממלא את המציאות כולה, ובכך גם
ברכות הבקשה הן בעצם שבח גבוה.

מגמתה העליונה של הבקשה היא להתעלות ולהוות בעצם שבח אלוהי,
שתוכן הבקשה יבטא באופן אצילי, טהור ושלם את המגמה האלהית כפי שהיא
מתגלה עכשיו ברצונות החיים הממשיים שלנו ובשאיפת ההשתלמות שלהם.

שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך

וכאן אנו מגיעים לענינה של הברכה.

על פי דברי חז"ל, הקביה מבקש מרבי ישמעאל בחזון הנבואה שיברך אותו,
ואילו בפועל, לא מצאנו לאחר מכן שרבי ישמעאל מילא בקשה זו, ואף על פי כן
- מהמשך המעשה משמע, שרבי ישמעאל אכן עשה את מה שנתבקש ועל כך
קיבל את האישור האלוהי: "ומנע לי בראשו".

5

אם כן נשאלת השאלה, היכן בידך רבי ישמעאל את הקביה?

אלא מגמריי וזו אנו למדים על הבנה מחדשת במשמעות הברכה בכלל. וכך
כותב ר' חיים מוולוז'ין ב"נפש החיים" (שער ט, פרק ט):

והענין, כי מילת 'ברוך', אינו לשון תהילה ושבח, כמו ששומה כפי ההמון,
שהרי כשאמר לרבי ישמעאל, 'ישמעאל בני ברכני', לא אמר שום שבח בברכותו,
אלא תהילה ובקשת רחמים... אבל האמת כי 'ברוך' פירושו, לשון תוספת ורבי,
וכענין 'קח נא את ברכתך', 'וברך את לחמך', 'וברך פרי בטןך', והרבה כיוצא
במקרא, שאי אפשר לפרשם לשון תהילה ושבח, אלא לשון תוספת ורבי... ועיין
ברעיא מהימנא, ריש פרשת עקב, ש'ברוך אתה ה', פירושו כמשמע, להמשיך
ולחזק חיים ממקור החיים לשמו של הקב"ה, ואלו הברכות מריק אדם במילים
אלו...!

10

15

כשאנו אומרים "ברוך אתה ה'", אין כוונתנו לשבח ולהלל את ה' במיזבן
הפשוט. כוונתנו במילים אלה להביע באופן שלם את מה שאנו עושים על ידי
בקשות התפילה.

20

כשאנו מבקשים - ולא סתם בקשות ומשאלות אנשיות - אלא את הבקשה
האלהית, כשאנו מתאווים לאידיאלים האלהיים - אנו מברכים את ה', כלומר -
משפיעים את השפע האלוהי למציאות על ידי בקשתנו. לרצות את הרצון
האלהי, לבקש ולהביע בתפילה, פירושו, להוות צינור להשפעת והברכה
השפע והברכה האלהית במציאות וברוך זו לברך את ה' - כלומר להביא שפע
אלוהי למציאות (ע"י גם שירת הרשב"א חלק ה סי' נא שו"ת ברש"א דק).

ברוך ילמי - 388-9

10

ברוך. ככאנו להוציא מן הכח אל הפועל את האור הקודש של מצוה
מעשית, בהתגלות המפעלית, הרי אנו מעירים את מקור חיי החיים, את אוצר
הטוב והקודש, ששפעת כל ברכת ההויה שמה היא גנותה. ובהארת היפעה האלהית,
הנובעת מראש מקור אור החיים העליונים של חי העולמים, מתמשכת או שפעת
ברכה, ההולכת ומפלטת לה את נתיבה בתהחשפות האורה של החיים המעשיים.
ומעין החיים מתברך במקורו, בהיותו מוכן להתגבר בשטף ברכותיו ע"י אותו
השביל החדש, ההולך ומתבלט ע"י מפעלנו במעשה המצוה הבאה ממרום ההפך
האלהי העליון, מקור החיים והטוב, אל תחתית מעמקי העולם, הנמצר במצורו
החמריים וכוחותיו המעשיים, החדות הקודש העליונה מתגברת, ואצילות היפעה
האלהית מתאדרת בהופעתה בכל מלא עולמים. וממעמקי הנשמה יצא אז המאמר,
הנושא את גדולת האמת, האומר במלא שיח קודש: ברוך.

5

10

אחה. עין בעין נראית היא היפעה האלהית ע"י קדושת המצוה. אור
הרצון של הוד מקור החיים מתגלה בתעצמות אורותיו המלאים נגהות והרורות
אורות קדשי קדשים, וכל התעלומה הכמוסה של הסתר העליון מתגלה בכל הדר
קומת הנשמה האלהית, המחיה בטובה את העולמים וכל יצוריהם, וחדרת היא
כנשמת האדם פנימה, וכחות החיים האציליים מתגבדים, וגאון הרוח המוסרי
והאדם בא במעמד נוכחי מול אור שם ד', וכמלא גודל יראת חרדת קודש, ופאר
אהבת גילת אומן, מבטא הוא את האמרה הברורה, המביעה את הבהירות של
הופעת אור אל עליון על כל מהותיותו, המוכרת בכל פארה, בהמאמר המפורר
נוכח פני ד': אהה.

20

ה', השם בקריאתו ובכתיבתו, ההגוי והבלתי הגוי, באור קדושתו מוריה
ומאיר על כל מלא עולמים. כבואנו למעשה המצוה, והארה מאור הצויר העליון,
מאת ד' מן השמים, הרינו מוארים באור החיים של המעשה, הפקודה בהתגלמותה
המפעלית מאור השם ההגוי, מקדושת האירנות שבשם אלהי דלתי, שהתוכן המוסרי
המעשי שלנו מתקדש מקדושת אודן כל העולמים, שהם הולכים כולם באותה
המסלה המעשית, שהאדנות האלהית סללה לפנינו בגדל קדשה והרעיון,
האידיאליזם, ההתרוומות הרוחנית, מתיצבת לפנינו ע"פ אותה הכביסה הרעיונית,
יסוד מחשבת אל עליון כמות האידיאליזם של מגמת חיי כל החיים, של מטרות
קודש הקדשים, של מציאת תכנית כל עולמי עולמים, בהתרוומותם אל מכוון
שורש מחצב היתוס, המוארה באור התפארת העליונה.

5

ברוך ילמי, חת, 388

ברוך ילמי - 388-390